

Aktualizovaný standard pro dobrou knihovnu

výběr hlavních bodů a doporučení pro knihovny

Cílem standardu knihovnických služeb je zlepšení dostupnosti a kvality knihovnických služeb jejich uživatelům.

Standard knihovnických služeb vymezuje následující kategorie a v nich tyto indikátory:

- provozní doba knihovny pro veřejnost,
- tvorba knihovního fondu a informačních zdrojů,
- umístění knihovny v obci,
- prostory knihovny určená pro uživatele,
- studijní místa pro uživatele knihovny,
- přístup k internetu a informačním technologiím,
- webová stránka knihovny,
- elektronický katalog knihovny na internetu,
- **personální zajištění knihovny - nově**
- kvalifikace a vzdělávání pracovníků knihoven,
- měření spokojenosti uživatelů knihovny,
- kulturní, vzdělávací a komunitní aktivity knihovny,
- **spolupráce knihovny se vzdělávacími institucemi – nově,**
- **služby pro uživatele se specifickými potřebami – nově.**

Hodnoty indikátorů stanovených standardem knihovnických služeb jsou definovány jako optimální.

Provozní doba knihovny pro veřejnost

Počet obyvatel	Provozní doba – doporučená hodnota
Do 500	4 – 10 hod.
501–1 000	5 – 15 hod.
1 001–3 000	15 – 23 hod.
3 001–5 000	23 – 28 hod.
5 001–10 000	28 – 40 hod.
10 001–20 000	40 – 45 hod.
20 001–40 000	45 – 50 hod.

Podle situace v místě je vhodné stanovit proporce provozní doby v dopoledních a odpoledních hodinách a také v sobotu a v neděli.

Pracovní doba pracovníka knihovny v obcích do 1 000 obyvatel by měla být orientačně o jednu třetinu delší než provozní doba knihovny. Ve větších knihovnách se přiměřeně přihlédne k celkovému rozsahu činností knihovny.

Tvorba knihovního fondu a informačních zdrojů

Doporučená částka v Kč na 1 obyvatele obce vydaná na nákup knihovního fondu a informačních zdrojů za jeden kalendářní rok – **30 až 55 Kč.**

Doporučený rozsah celkového objemu knihovního fondu = 2 až 3 knihovní jednotky na obyvatele.

Minimálně 7 % roční obnovy knihovního fondu novými přírůstky. Při stanovení základu pro výpočet procent obnovy se vychází z toho, že knihovna má mít minimálně 2 knihovní jednotky na obyvatele.

1. Knihovní fond vyžaduje soustavnou obměnu, aby si zachoval svůj společenský význam a přiměřenou aktuálnost.
2. Při stanovení výdajů na nákup knihovního fondu se doporučuje zajistit zvyšování částky na nákup knihovního fondu v návaznosti na zjištěnou inflaci v uplynulém roce.
3. Provozovatel knihovny v obci, která má více než 10 000 obyvatel, a krajská knihovna, která v místě svého sídla plní funkci základní knihovny, systematicky doplňuje do knihovního fondu zvukové, zvukově obrazové a multimediální dokumenty.
4. Kromě základních druhů dokumentů knihovna nabízí přístup k e-knihám, audioknihám a digitálním dokumentům, například vstupy do digitálních knihoven děl nedostupných na trhu.
5. S rostoucím významem knihoven jako komunitních a kreativních center jsou do knihovny získávány i další dokumenty a technologie, například interaktivní knihy, albi tužky, roboty, ozoboty, edukační hračky, deskové hry.
6. Knihovna, která se profiluje jako moderní high-tech dílna (makerspace), doplňuje i další techniku (např. se zaměřením na elektro, design, mechaniku apod.)
7. Při tvorbě knihovního fondu se doporučuje v místech s rozmanitou jazykovou komunitou budovat vícejazyčný fond.

Umístění knihovny v obci

Doporučuje se umístění knihovny v centru obce nebo v blízkosti centra. Docházková vzdálenost pro okruh přímé působnosti nemá přesáhnout 15 minut pěší chůze nebo jízdy veřejným dopravním prostředkem hromadné dopravy nebo autem. Pokud docházková vzdálenost přesáhne uvedený indikátor, je vhodné zajistit dostupnost knihovnických služeb zřízením pobočky, pojízdnou knihovnou nebo jiným způsobem.

Prostory knihovny pro uživatele

Knihovna má k dispozici nejméně 60 m² na 1000 obyvatel obce nebo spádové oblasti. V obcích do 1000 obyvatel se tento ukazatel použije v přiměřeném rozsahu tak, aby byly zajištěny všechny funkce knihovny. Plocha určená uživatelům zahrnuje celkovou užitnou plochu knihovny určenou návštěvníkům (v hlavní budově a pobočkách), např. volný výběr, studovny, čítárny apod. včetně letních čítáren, přednáškové (divadelní/filmové) sály pro pořádání kulturních, vzdělávacích a komunitních aktivit, prostory pro práci s dětmi a mládeží, tvůrčí dílny apod. Nezahrnují se uzavřená skladiště, schodiště, vstupní prostory, sociální zařízení atd.

Knihovna má podle možností bezbariérové vstupní i vnitřní prostory pro osoby s omezenou schopností pohybu a orientace.

Knihovna podle možností využívá i venkovní prostory knihovny.

Příklad: obec má 1300 obyvatel, knihovna by měla mít plochu 78 m².

Studijní místa

Knihovna nabízí studijní místa pro dospělé, děti a mládež, kde mohou uživatelé pracovat s knihovními dokumenty a informačními zdroji, a to individuálně nebo ve skupině. Tam, kde to místní podmínky umožní, je vhodné vytvářet čítárny, individuální a týmové studovny a místa pro soustředěné studium.

Počet obyvatel	Počet studijních míst – doporučená hodnota
----------------	--

Do 500	4 – 5
501–1 000	6 – 8
1 001–3 000	9 –10
3 001–5 000	10 –18
5 001–10 000	20 –28
10 001–20 000	28 –70
20 001–40 000	70 –120

Kromě studijních míst knihovna nabízí dostatečný počet míst k oddechu, relaxaci a setkávání (oddechové zóny).

Přístup k internetu a informačním technologiím

Počet veřejně přístupných stanic připojených k internetu.

Počet obyvatel	Počet stanic – doporučená hodnota
Do 500	1 –2
501–1 000	2
1 001–3 000	2 –3
3 001–5 000	3 –4
5 001–10 000	4– 7
10 001–20 000	7–10
20 001–40 000	12 –18

1. Knihovna poskytuje připojení k internetu pomocí Wi-Fi nebo přístupu na vnitřní síť knihovny. **Pokud nabízí připojení pomocí Wi-Fi, počet veřejně přístupných stanic je možné snížit.** Přístup k internetu pro uživatele poskytuje knihovna bezplatně.
2. Knihovna nabízí uživatelům dostatečné množství zásuvek pro notebooky, chytré telefony, tablety apod. Počítače a další informační technologie je nezbytné obnovovat nejpozději po pěti letech. **Důležité je i vybavení technologií antivirovými programy.**

Webová stránka knihovny

Dostupnost informací o knihovně a jejích službách dálkovým přístupem je zajištěna prostřednictvím webové prezentace knihovny **a pomocí sociálních sítí.** Webová prezentace má vlastní doménu na internetu nebo využívá domény svého provozovatele.

Webová stránka knihovny musí zahrnovat alespoň tyto údaje:

- název a sídlo knihovny,
- kontaktní údaje,
- název zřizovatele/provozovatele,
- charakteristika knihovny (popis sídla a poboček, informace o bezbariérovosti, stručné shrnutí poskytovaných služeb),
- výčet oddělení (existují-li),
- provozní dobu, katalog knihovny (OPAC),
- knihovní řád,

- přehled a ceník nabízených služeb.

Základním doporučeným údajem jsou odkazy na portál KNIHOVNY.CZ, Souborný katalog ČR, Českou digitální knihovnu, příslušnou krajskou knihovnu a příslušnou knihovnu pověřenou výkonem regionálních funkcí, další spolupracující knihovny a na centrální služby, např. „Ptejte se knihovny“, odkazy na celostátní akce a spolky, do kterých je knihovna zapojena.

Webová stránka knihovny je zpracována v souladu s pravidly tvorby přístupného webu s ohledem na potřeby zrakově a sluchově znevýhodněných uživatelů a uživatelů se sníženou hybností rukou nebo poruchami soustředění. Web/webová stránka musí být pravidelně doplňován/a aktualizován/a (průběžně, minimálně 1x za čtvrtletí).

Elektronický katalog knihovny na internetu

Knihovny působící v obcích s počtem obyvatel vyšším než 500 nabízí elektronický katalog knihovny, který může veřejnost využívat prostřednictvím dálkového přístupu. Knihovny jsou zapojeny do regionálních automatizovaných knihovních systémů. Knihovny s počtem obyvatel nižším než 500, pokud nemají vlastní elektronický katalog, prezentují svůj fond prostřednictvím regionálního elektronického katalogu.

Personální zajištění knihovny

Počet pracovníků v každé knihovně je ovlivňován řadou faktorů, např. délkou provozní doby pro veřejnost, rozsahem knihovního fondu a jeho uspořádáním, počtem budov nebo poboček knihovny, složitostí organizační struktury, šířkou služeb a stupněm jejich využívání, počtem uživatelů a nutností zaměstnávat specialisty (např. na lektorskou a přednáškovou činnost, práci s dětmi a mládeží, komunikaci s veřejností, IT technologie a další). Počet pracovníků se zvyšuje, pokud knihovna rozšiřuje svou činnost pořádáním kulturních, vzdělávacích a komunitních aktivit.

Pracovníci knihovny a jejich vzdělávání

Kvalifikace a vzdělávání pracovníků knihovny

Indikátor: Dalšímu odbornému vzdělávání je ročně na 1 pracovníka věnováno minimálně **48 pracovních hodin**. Pracovníci působící v knihovnách s rozsahem provozní doby menším než 15 provozních hodin týdně absolvují další odborné vzdělávání ročně v rozsahu nejméně **8 pracovních hodin**. Provozovatel knihovny usiluje o soustavné zvyšování kvalifikace odborných pracovníků.

Odborné činnosti v knihovně zajišťuje pracovník, který má odpovídající odborné znalosti a je schopen svoji činnost, včetně komunikace s uživateli knihovny, vykonávat na náležité úrovni. Své znalosti a schopnosti si průběžně prohlubuje.

Vzdělávací, kulturní a komunitní aktivity knihoven

Vzdělávací, kulturní a komunitní aktivity knihovny jsou ovlivněny místem a sociodemografickým složením obce, ve kterém knihovna působí. Cílem je rozvoj společenského a kulturního zázemí obyvatel obce, podpora místní společnosti napříč všemi věkovými kategoriemi, posílení spolupráce a solidarity.

Knihovny navazují ve své komunitě partnerství. Je nutné provést analýzu potřeb místní komunity a knihovnu proměnit v místo neformálního celoživotního vzdělávání a učení, místo setkávání, podpory kreativity a spolupráce komunit. Využívat celostátních aktivit pořádaných knihovnickými spolky.

Počet vzdělávacích, kulturních a komunitních akcí knihoven.

	Doporučená hodnota
--	--------------------

Počet obyvatel obce	Počet akcí za rok
1 – 500	4 - 6
501 - 1 000	6 - 20
1 001 - 3 000	20 - 40
3 001 - 5 000	40 - 80
5 001 - 10 000	80 - 150
10 001 - 20 000	150 - 300
20 001 - 40 000	300 - 600
Více než 40 000	600 - 1100

Spolupráce knihovny se vzdělávacími institucemi

Knihovna podle svých možností a velikosti spolupracuje se školou/školským zařízením na rozvoji čtenářské, informační, mediální, digitální gramotnosti a usiluje o propojování neformálního a formálního vzdělávání dle školního vzdělávacího programu, například:

- nabízí kvalitní knihovní fond a další informační zdroje pro studium i volný čas, a to v tištěné i elektronické formě. Doporučuje vhodnou literaturu pro všechny věkové kategorie dětí a mládeže, spolupracuje na rozvíjení čtenářských strategií, vytváří seznamy doporučené četby apod.;
- přispívá k rozvoji aktivního čtenářství – zapojuje děti, mládež, studenty, rodiče, pedagogy a dobrovolníky do společných projektů[30], pořádá a organizuje kulturní, komunitní a vzdělávací akce;
- nabízí vzdělávací aktivity a služby zaměřené na využívání digitálních technologií pro zpřístupnění knihovnických služeb co nejširšímu okruhu dětí, žáků, studentů a pedagogických pracovníků, zprostředkuje přístup k online databázím, digitálním knihovnám, elektronickým knihám a časopisům a dalším informačním zdrojům;
- pro pedagogické pracovníky pořádá informační a vzdělávací aktivity zaměřené na literaturu pro děti a mládež, poskytuje materiály pro práci s knihou;
- školním knihovnám nabízí metodickou pomoc při budování fondu, prostor a provozu automatizovaného knihovního systému.

Knihovny mezi sebou spolupracují podle potřeby. Knihovny spolupracují se školami a školskými zařízeními, vysokými školami a školními knihovnami. Tato spolupráce je realizována zpravidla na základě smlouvy.

Služby pro uživatele se specifickými potřebami

Knihovny poskytují služby všem uživatelům na principu rovnosti s omezeními vyplývajícími z právních předpisů.

Kromě základních služeb nabízí i další služby pro uživatele se specifickými potřebami, sociálně vyloučené a sociálním vyloučením ohrožené osoby. Nabídka služeb je realizována s ohledem na jejich potřeby a možnosti knihovny.

Specifické služby a dokumenty jsou podle možností knihovny poskytovány těm uživatelům, kteří z jakéhokoli důvodu nemohou využívat běžné služby a dokumenty.

Měření spokojenosti uživatelů knihovny

Indikátor spokojenosti uživatelů knihovny starších 15 let:

Více než 90 % uživatelů hodnotí služby knihovny jako dobré nebo velmi dobré.

Škála pro hodnocení spokojenosti s knihovnickými službami:

- velmi dobré
- dobré
- přiměřené
- špatné
- velmi špatné

Spokojenost uživatelů se zjišťuje pravidelně každých 5 let pomocí standardizovaného dotazníku (ankety). Hodnocení knihovnických služeb se provádí zpravidla u uživatelů nad 15 let. U uživatelů do 15 let je třeba získat příslušný souhlas se zpracováním osobních údajů.

Provozovatelé knihoven průběžně sledují a monitorují výkony knihoven pomocí měření spokojenosti uživatelů pro potřeby řízení a financování knihovny. Cílem měření je poskytnout spolehlivé údaje o tom, jak uživatelé posuzují knihovnické služby.

Hodnocení spokojenosti uživatelů knihovny je vhodné doplnit pravidelnými průzkumy potřeb obyvatel obce s cílem zjistit, jaké knihovnické a informační služby veřejnost požaduje.

Vyhodnocování plnění standardu knihovnických služeb

Vyhodnocování plnění standardu knihovnických služeb provádí:

1. na místní úrovni provozovatel knihovny, na krajské úrovni krajská knihovna, případně ve spolupráci s knihovnami pověřenými výkonem regionálních funkcí, na celostátní úrovni Národní knihovna České republiky.
2. Vyhodnocování plnění standardu knihovnických služeb vychází ze statistického šetření, které je prováděno na základě statistického výkazu pro veřejné knihovny ve formuláři Kult (MK) 12-01, případně se doplní dílčí analýzou či průzkumem.
3. Krajská knihovna, knihovna pověřená výkonem regionálních funkcí a Národní knihovna České republiky zveřejní nejméně jedenkrát za dva roky prostřednictvím internetu výsledky vyhodnocení plnění standardu knihovnických služeb.
4. Nejdéle po uplynutí každých pěti let budou indikátory porovnány se skutečným stavem knihovnických služeb, a to jak na krajské úrovni krajskou knihovnou, tak i na úrovni celostátní Národní knihovnou České republiky.

MINISTERSTVO KULTURY ČR. *Plný text Metodický pokyn Ministerstva kultury k vymezení standardu veřejných knihovnických a informačních služeb poskytovaných knihovnami zřizovanými a/nebo provozovanými obcemi a kraji na území České republiky.* Praha, 2023. Dostupné z: <https://ipk.nkp.cz/legislativa/normy-standardy-doporuceni>

Krajská knihovna Františka Bartoše ve Zlíně, útvar regionálních služeb knihovnám Zlínského kraje, prosinec 2023